

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149-9225

Yıl: 1, Sayı: 1, Eylül 2015, s. 96-116

Okt. Burak TELLİ

Adıyaman Üniversitesi Gölbaşı Meslek Yüksekokulu, btelli46@gmail.com

Kenzü's-Sıhhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmâniyye'de Bitki Adları

ÖZET

Türkçenin geçmiş dönemlerinde yazılmış pek çok tıp kitabı bulunmaktadır. Bu eserler, yazıldığı dönemde halkın sağlık alanındaki ihtiyaçlarına cevap vermek için yazılmıştır. Çalışma konumuz olan eser de Kenzü's-Sıhhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmâniyye isimli bir tıp kitabıdır. Eser 1881'de Tarsuslu Tabib Osman Hayri Mürşid Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Eserde yazar bitkilerle tedavi yöntemlerinden söz eder. Ayrıca bazı madenlerin özelliklerini ve bu madenlerin hangi hastalıkların tedavisinde kullanılacağını açıklar. Eser, içeriğiyle tıp ve eczanın, dil ve üslup yönüyle de Türkolojinin alanına girmektedir. Metin, içerisinde geçen birçok bitki adı hem Türkçenin terminolojisine hem de botanik araştırmalarına katkı sağlayacaktır. Eserinde 2. Abdulhamid Han döneminde saray doktorluğu yaptığını ifade eden yazar, hastalıkların tedavisi için çeşitli bitkilerden terkip ettiği ilaçları nasıl hazırladığını bunların nelere iyi geldiğini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Ayrıca yazar eserde önceden olmayıp da yeni keşfedilen hastalıkları da anlattığını söyler ve bu yönüyle eserini eşsiz olarak niteler. Aktardığı bilgilerin, bu alanın kurucuları kabul edilen Aristo, Eflatun, Bukrat, Lokman, Sokrat ve Davud'dan olduğunu ve bu bilgileri defalarca tecrübe ettikten sonra yazdığını söyler. Saray doktorluğu yapmış olması ve eserini 2. Abdulhamid Han'ın isteği üzerine yazmış olması yazarın alanında başarılı ve itibar sahibi olduğunu göstermektedir. Bir dilin gerçek anlamda söz varlığının ortaya konması için farklı alanlarda yazılmış eserlerin incelenmesi gerekir. Bitki adları dilimizin söz varlığının zenginliğidir. Bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmış ve dilimizin zengin bir bitki kültürüne sahip olduğu yönünde tespitlerde bulunulmuştur. Fakat özellikle tarihî tıp ve ecza kitaplarımız taranmadan bu söz varlığımızın tamamını tespit etmiş olamayız. Bu bakımdan çalışmamız alana katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Çalışmamıza kaynaklık edecek bu eser-

de birçok bitki adı tespit edeceğimizi tahmin ediyoruz. Bu terimlerin ayrıca botanik alanına katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Kenzü's-Sıhhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmâniyye, Bitki Adları, Tıp, Ecza, Türkçe.

THE PLANT NAMES IN KENZÜ'S-SİHHATÜ'L-EBDÂNİYYE ESER-İ MÜRŞİD-İ 'OSMÂNİYYE¹

ABSTRACT

There are a lot of medical book written in the previous periods of Turkish. These works were written to respond the needs of the public in healthcare field. The work item we study is a book named Kenzü's-Şihhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i 'Osmâniyye. The work is written by doctor Osman Hayri Mürşid of Tarsus in 1881. The author metinons about herbal treatment methods in the work. Moreover it explains the features of some materials and on which illnesses they are used. The work enter into the field of medicine and pharmacy with its content and Turcho-logy with its language and genre. Teh text will contribute to Turkish terminology and botanical researches with the herb names within the text. In his work, he mentions in detail that he was a palace doctor during the reign of Abdulhamit II. and he adds how he prepare medicine with the herbs he composed and which illnesses they recover. Furthermore, the author also claims that he mentions about the new described illnesses and characterise his work as unique with this aspect. He says that the data he suggsets are from Bukrat, Lokman, Sokrat and Davud and proved after numerous experiences. Being a palace doctor and wrote his work as a result of Abdulhamid II.'s will, shows us that he is successful in his field and highly regarded. A language's presenting its vocabulary in real words it is required to investigate the works in different fields. Herb names are the richnes of our vocabulary. A lot of research are accaried on the field and it is found out that our language has a rich herb culture. However, without scanning especially our medicine and pharmacy boks, it is difficult to mention about a through identification. In this respect our reseach will contribute to the field. We estimate that we will identify a lot of herb names form this source book for our work. Also we think that these terms will contribute to the field of botanic.

Keywords: Kenzü's-Şihhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i 'Osmâniyye, plant names, Medicine, Pharmacy, Turkish.

GİRİŞ

Bir dilin söz varlığı, o dil ile yazıya aktarılmış ve henüz yazıya aktarılmamış ağızlarda yaşayan tüm sözcüklerin bütünüdür. Türkçenin bilinen ilk tarihî metinlerinden günümüze ka-

¹ Bu çalışma 28-30 Mayıs 2015 tarihinde 1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi (UDES 2015) Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

dar bütün eserler ve Türkçenin ağızlarında yaşayan bütün sözcükler söz varlığımızın unsurlarıdır. Dilin tam anlamıyla söz varlığının ortaya çıkarılması belki zor olabilir; fakat tarihî metinler ve ağız metinlerimiz üzerine yapılan her çalışma ile söz varlığımızı ortaya koyma noktasında bir adım daha ileri gitmiş oluyoruz. Bugün Anadolu ağızlarının yazı dilimize oranla birkaç kat daha geniş söz varlığına sahip olduğu düşünülürse (Aksan, Türkçenin Gücü, 69) bu zengin söz varlığımızın yok olmadan yazıya aktarılması gerekmektedir. Aynı durum tarihî metinlerimiz için de geçerlidir. Türkçenin en eski dönemlerinden bu yana verilmiş eserler üzerine çalışmalar yapılarak bu eserlerdeki söz varlığı ortaya konmalıdır. Özellikle tarihî metinlerin tarih, felsefe, tıp, ecza gibi farklı alanlarda yazılmış olanlarının incelenmesi, söz varlığımızda bulunan terimlerin tespit edilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Türkçenin en eski dönemlerinde tıp, ecza metinlerinin olması Türklerin bu alanda önemli bir birikimi olduğuna işaret etmektedir. Bu alandaki eserler dilbilimciler ve tıp tarihçileri için ortak alanlardır. Bu eserler tıp, eczacılık, halk hekimliği, çevre bilimi ve botanik alanlarında pek çok terim barındırmaktadır. Özellikle Türk toplumu olarak yaşadığımız coğrafya ve tarihimize baktığımızda tarımın önemli bir yeri vardır. Bu yüzden bu alanlarda yazılmış eserlerde çok zengin bitki adı bulunmaktadır. Bu terimler Türkçenin söz varlığının önemli unsurlarıdır.

KSE, Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bir eserdir. Müellifi Tarsuslu Osman Hayri Mürşid Efendi'dir. Eser oldukça hacimli bir eser olup ayrıntılı bir şekilde ilaç terkiplerini anlatır. Bu ilaç terkiplerinin muhtevasını anlatırken türlü bitkilerin isimleri zikredilir. Oldukça çeşitli bitki ismi geçen eser, yazıldığı dönemin Türkçesinde var olan bitki isimlerinin varlığını tespit etmemiz açısından önemli bir kaynaktır. Eser yazarın metindeki ifadesine göre Hicrî 1298 Miladî 1880/1881 yıllarında yazılmıştır. Kitabın ilk olarak basılması ise eserin son paragrafındaki ifadeye göre 12 Haziran 98'de teftiş-i maârifden 340 numaralı ruhsatname ile Matbaa'-i Osmaniye'de yapılmıştır. Bu bilgiler eserin son paragrafında (s.594) şu şekilde geçmektedir:

²³İşbu kitâb hikâyet-i 'atîka-yı tıbbiyeye dâ'ir olup mü'tâla'aya şâyan ²⁴olacağı encümen-i teftîş-i ma'ârifden 340 numaralı 12 hazîrân ²⁵sene 98 târihlü ruḥṣatnâmede ṭab'ına müsâ'ade buyurulduğundan birinci ²⁶def'a olarak Matba'a-ı 'Osmâniyede ṭab' olunmuşdur.

KSE, bitkilerle tedavi yöntemlerinden söz eder. Bitkilerin yanı sıra hayvanlar ve madenler hakkında da faydalı açıklamalar yapar. Son bölümde de türlü hastalıkların belirtileri, tedavisi için yapılması gereken çeşitli macun, ilaç terkiplerini açıklar. Açıkladığı bu ilaçların nasıl kullanılması gerektiğini de ayrıntılı şekilde tarif eder. Eser yakın döneme ait olduğu için sayfalar varak numarası yerine direkt olarak numara verilerek hazırlanmıştır.

Eserin bilinen iki nüshası bulunmaktadır. İlki el yazması nüsha olup Milli Kütüphane El Yazmaları bölümünde 508 kayıt numarası ile yer almaktadır. Diğer nüsha ise matbu olarak hazırlanmış olup Süleymaniye Kütüphanesi Kasıdecı Zâde bölümünde 458 kayıt numarası ile yer almaktadır. El yazması nüsha matbu olana göre oldukça eksiktir. Matbu nüsha 14+594 sayfa iken el yazması nüsha 204 sayfadır.

Çalışmamızda KSE'de geçen bitki adlarını tespit etmeye çalıştık. Tespit edebildiğimiz bitki adlarını yapılarına göre basit, türemiş ve birleşik olarak tasnif ettik. Bu ana başlıkları alt başlıklara da ayırarak bitki adlarını değerlendirmeye çalıştık. Yapısı ve kökenini tespit edemediğimiz bitki adlarını da ayrı bir başlık altında değerlendirdik.

1. BASİT YAPILI BİTKİ ADLARI

1.1. TÜRKÇE KÖKENLİ BİTKİ ADLARI

andız (Tür.) Andız otu, rasen, induz otu, kanes (Inula helenium)

arpa (Tür.) Arpa (Hordeum)

ayrık (Tür.) Ayrık otu (Cynodon dactylon)

ayva (Tür.) Ayva (Cydonia vulgaris)

böğürtlen (Tür.) Böğürtlen (Rubus caesius)

bögrülce (Tür.) Börülce (Vigna sinensis)

buğday (Tür.) Buğday (Triticum)

burçak (Tür.) Burçak, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan yıllık bir yem bitkisi (Vicia ervilia)

çilek (Tür.) Gülgillerden, sapları sürüngen, çiçekleri beyaz bir bitki

elma (Tür.) Elma

erik (Tür.) Erik, iccas (Prunus domestica)

ılğın (Tür.) İlgingillerden, ılğın ağacı, ılğın yemişi, azbe (Tamarix tetrandra)

ığde (Tür.) İğde (Elaeagnus angustifolia)

kabak (Tür.) Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli bitki ve bu bitkinin meyvesi (Cucurbita)

kavun (Tür.) Kavun (Citrullus melo)

kendir (Tür.) Kendir, kenevir, esrar otu. Otsu bir bitkidir. (Cannabis sativa)

kurşun (Tür.) Deniz börülcesi otu, diş otu, kuduz otu. 100 cm kadar yükselebilen, çık yıllık, otsu ve morumsu, pembe çiçekli bir bitkidir. Boyar madde olarak kullanılır.

sarımsak (Tür.) Sarımsak (Allium sativum)

serküle/zerküle (Tür.) Şaytara, serkile otu kökü (Plumbago zeylanica)

soğan (Tür.) Soğan (Allium cepa)

sögüd (Tür.) Sögüt ağacı (Salix)

üvez (Tür.) Gülgiller familyasından, muşmulaya benzer meyveleri yenen, kışın yapraklarını döken, dikensiz, basit ya da bölmeli yapraklı, beyaz çiçekli ağaç ya da ağaççıklar. (Pirus sorbus)

üzüm (Tür.) Asmagiller familyasından, meyveleri taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan, tırmanıcı gövdeli, çalı formundaki bitkiler. (Vitis vinifera)

vaşak (Tür.) Çadıruşağı otu ve bundan elde edilen zamk.

yarpuz (Tür.) Yarpuz, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünde, kısa saplı, az veya çok tüylü, güzel kokulu bir bitki (Mentha pulegium)

1.2. ALINTI BİTKİ ADLARI

1.2.1. ARAPÇA ALINTI BİTKİ ADLARI

‘abir (Ar.) Anber

‘anber (Ar.) Anber çiçeği, bir tür mimoza (Geum urbanum)

anison (Ar.) Anason (Pimpinella anisum)

- anzerut (Ar.)** Sıcak memleketlerde yetişen, aynı addaki ağaçtan çıkarılan ve yara tedavisinde kullanılan bir reçine. Geven ağacı zamkı (Astragalus sarcocolla)
- aşfür (Ar.)** Yalancı safran, usfur (Carthamus tinctorium)
- ‘artanîşâ (Ar.)** Deve tabanı kökü
- bâdilcân/bâdıncân (Ar.)** Patlıcan (Solanum melongena)
- bağla (Ar.)** Bakla (Vicia faba)
- behmen (Ar.)** Kuduz otu. İlaç yapımında kullanılır.
- belesân (Ar.)** Belesan ağacı, balsam ağacı, Mekke pelesengi (Commiphora opobalsamum)
- belût (Ar.)** Palamut, meşe, palamut meşesi (Quercus ballota)
- besbâse (Ar.)** Küçük Hindistan cevizi tohumu (Myristica fragrans)
- besfâyic (Ar.)** Besfayıç, bespaye, çıyan otu (Polypodium vulgare)
- bu‘um (Ar.)** Butum ağacı (Pistacia khinjuk)
- cedvar (Ar.)** Kara cedvar, cedvar-ı hindî, Fâriside mâh-ı pervîn derler. (Curcuma zedoaria nigra)
- ceviz (Ar.)** Ceviz ağacının dışı kabuklu, içi yağlı ve nişastalı yemişi, koz
- cülnâr (Ar.)** Nar çiçeği, yabani nar çiçeği. (Flos granati)
- çavşır (Ar.)** Maydanozgiller familyasından, boylu kalın köklü, sert gövdeli, şemsiye biçiminde sarı çiçekler açan, çok yıllık bitki, kavşır (Opoponaxe)
- efsentîn (Ar.)** Acı pelin, pelin otu. (Artemisia absinthium)
- emlac (Ar.)** Amlacotu, emlec. Hindistan’a mahsus bir meyve
- encebâr/enciyâr (Ar.)** Encübar, encibar, incibar, beşparmak otu (Potentilla erecta)
- ferfiyun (Ar.)** Ferbiyon, sütleğen otu, şebrem (Euphorbia resinifera)
- fındık (Ar.)** Fındık (Corylus maxima)
- fıstık (Ar.)** Şam fıstığı, Antep fıstığı (Pistacia vera)
- fülfül (Ar.)** Biber
- ğâfeş (Ar.)** Bitraklı sarı ottur, kasık otu. Koyun bıtırağı ve kara bıtırak (akrimonia eupatoria)
- ğâriķun (Ar.)** Garikon, katran köpüğü, çayır mantarı (Agaricus deliciosus)
- ħarab (Ar.)** Harab tutan. Yer çamı, yer peliti, yer palamutu, kısamahmut otu (Ajuga chamaepitys)
- ħarbak (Ar.)** Harbak. Siyah boynuz otu, kara çöpleme, karaca ot, kış gülü, kaplanboğan (Helleborus niger)
- hardal (Ar.)** Hardal, turpgillerden. Sarı çiçekli, deriyi yakıcı nitelikte olan, tohumu hekimlikte kullanılan tadı acı bir bitki. (Brassica nigra)
- ħaşħaş (Ar.)** Gelincilgillerden, kampsüllerinden afyon elde edilen, tohumlarından yağ çıkarılan bir yıllık ve otsu bir kültür bitkisi. (Papaver somniferum)
- ħatmî (Ar.)** Hatmi, gülhatmi, gülhatem. Ebegümebine benzer, ondan daha büyük bir çiçek olup kurusu göğsü yumşatmak için haşlanarak içilir. (Athaea officinalis)
- ħinnâ (Ar.)** Kına, kına ağacı (Lawsonia inermis)
- ħilâliye (Ar.)** Sarılık otu. Sarı sütü olur. Mamişa türündendir. Kastamonu ilinde gelse otu derler.
- hindibâ (Ar.)** Kasni, yaban marulu, acı marul, güneyik (Cichorium endivia)

- ḥorasānī (Ar.)** Horasani, acı pelin, vermut (*Artemisia cina*)
- ḥurma (Ar.)** Hurma ağacının yemişi (*Fructus dactylus*)
- itrāfil (Ar.)** Itrifil, cennet biberi, su yoncası (*Menyanthes trifoliata*)
- kafur (Ar.)** Kafur ağacından elde edilen, hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, güzel kokulu bir madde. (*Laurus camphora*)
- ḳahve (Ar.)** Bazı bitkilerin tohum ve meyveleri kavrulup toz edildikten sonra kahve yerine kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanılan başlıca türler şunlardır: Çedene kahvesi: Elazığ bölgesinde kullanılır. Yağlı bir sıvı halindedir. Kenger kahvesi: Güney Anadolu'nun bazı bölgelerinde kullanılır. Menengiç kahvesi: Bal kıvamında bir karışımdır. Adıyaman, Gaziantep bölgesinde kullanılır.
- kākenc/ kāküsenc/kaküne/Kaknec (Ar.)** Kakınc, kandil otu, gelin otu, fener çiçeği, kanbil otu (*Physalis alkekengi*)
- ḳaḳula (Ar.)** Zencefilgillerden, kakule otu, hil otu. Genellikle Hindistan'dan gelen bir baharat. (*Elettaria Cardamomum*)
- ḳaranfil (Ar.)** Karanfil (*Eugenia caryophyllata*)
- ḳarfe (Ar.)** Tarçın (*Cinnamomum*)
- ḳaṭūna (Ar.)** Pire otu, karnıyarık otu (*Plantago psyllium*)
- keṣṣrā (Ar.)** Kesire, kitre. Geven dikeninden elde edilen zamk (*Gummi tragacanthae*)
- kebābe (Ar.)** Karabibere benzer baharat tanesi. Kebabe, kebabiye, kuyruklu biber. (*Piper cubeba*)
- kemūn (Ar.)** Kimyon (*Cuminum cyminum*)
- kerefes (Ar.)** Kereviz (*Apium graveolens*)
- keten (Ar.)** Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki. (*Linum usitatissimum*)
- ḳına (Ar.)** Kına ağacı. Beyaz çiçekli, basit yapraklı ve dikenli bir ağaççıktır. Toz haline getirildikten sonra boyar madde ve yara iyi edici olarak kullanılır. (*Lawsonia inermis*)
- ḳıst (Ar.)** Kıst otu (*Costus speciosus*)
- kündis/çuğan (Ar.)** Kündüs. Aksırık otu, voynik otu, ağu kunduzu (*Gynandropsis struthium*)
- lüffān (Ar.)** Ekşi nar
- maḥleb (Ar.)** Gülgillerden, 6-10 metre yüksekliğinde bir ağaç, kokulu kiraz, idris ağacı (*Prunus mahaleb*) bu ağacın bahar olarak kullanılan, nohut büyüklüğündeki yemişi.
- maḥmūde (Ar.)** Çit sarmaşığgillerden yaprakları ok ucu biçiminde, çiçekleri soluk sarı renkte, 50-100 cm boyunda bir bitki ve bu bitkinin köklerinden çıkarılan, hekimlikte kullanılan reçineye benzer madde. (*Convolvulus scammonia*)
- maṣṭakī (Ar.)** Mastaki, sakız ağacından elde edilen bir tür reçine (*pistacia lentiscus*)
- māzeryun (Ar.)** Sütleğen türünden kulapa dedikleri, istiska hastalığının giderilmesinde faydalıdır, yaprağı sarı olana sarı sütleğen, siyah olana heft berg derler.
- misk (Ar.)** Karanfil yarpuzu, yavşan
- muḳl (Ar.)** Mekke ve Medine'de olan bir ağaç adıdır. Dum ağacı diye tabir olunur, hurma ağacına benzer. Bir söze göre Yemen'de yetişen bir ağaçtan elde edilen zamktır, buna da mukl derler. Türkçede geven derler. (*Balsamodendron mukul*)

- mürr (Ar.)** Mirra adlı Arabistan'da yetişen bir ağaç ve bu ağacın zamkı.
- na'na (Ar.)** Nane bitkisi ve bu bitkinin yapraklarının kurutulmasıyla elde edilen baharat. (Mentha piperita)
- nebât (Ar.)** Bitki
- nemâm (Ar.)** Marsama, barsama, keklik otu, varsama otu (Mentha aquatica)
- pelessek (Ar.)** Belesan ağacı, balsam ağacı, Mekke pelesengi (Commiphora opobalsamum)
- pelid (Ar.)** Meşe, pelid ağacı
- reyhan (Ar.)** Reyhan, fesleğen (Ocimum basilicum)
- ribâs (Ar.)** Işgın ağacı, çoğunlukla şerbeti yapılır. (Rheum ribes)
- şabr (Ar.)** Zambakgiller familyasından, tropikal bölgelerde yetişen, küçük büyüklü birçok çeşidi bulunan, özellikle sarı sabır denilen türü tıpta kullanılan bir bitki. (Aloe vera)
- şa'kmünyâ (Ar.)** Mahmude, bingöz otu. Müshil olarak kullanılan bir bitki. (Convulvulus scammonia)
- şa'leb (Ar.)** Salep otu (Orchidaceae)
- şandal (Ar.)** Sandal ağacı, çeşitli türleri olan bir ağaç (Sanatalum albüm)
- sa'ter (Ar.)** Kekik cinsinden güzel kokulu bir ot, güveyi otu (Origanum vulgare)
- sedef (Ar.)** Sedef otu (Ruto graveolens)
- selîha (Ar.)** Saliha, yalan tarçını, borucuk kökü (Cinnamomum cassia)
- sezab (Ar.)** Sedef otu, sezab otu (Ruta graveolens)
- su'd (Ar.)** Topalak otu (Cyperus rotundus)
- sumak (Ar.)** Antep fıstığıgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, kabuğu hekimlikte, yaprakları dericilikte kullanılan bir ağaç (Rhus coriaria)
- şakâyık (Ar.)** Ayı gülü. Düğünçiçeğiğiller, çiçekleri türlü renkte, çok yıllık, güzel bir süs bitkisi. (Paeonica officinalis)
- tutyâ (Ar.)** Çuha çiçeği (Primulaceae)
- 'üd (Ar.)** Öd ağacı (Aquilaria agallocha)
- 'unnâb (Ar.)** Hünnapgillerden, yenilen meyvesi için özellikle Batı ve Güney Anadolu'da yetiştirilen dikenli bir ağaç, çiğde ve bu ağacın meyvesi. (Zizyphus jujuba)
- za'ferân/ zağferân (Ar.)** Safran (Crocus sativus)
- zanbak (Ar.)** Zambakgillerden, güzel ve iri çiçekli, çok yıllık bir süs bitkisi (Lilium candidum)
- zefâ/zufâ (Ar.)** Kuru ve nemlidir, kurusuna Arapça zûfâ-yı yâbis, Türkçe zoka derler. Buna bazıları Davut çöveni der. Yaprığı sinameki yaprağına benzer. Kudüs dağlarından gelir. (Hysopus officinalis)
- zencebil (Ar.)** Zencefil (Zingiber officinale)
- zeyt (Ar.)** Zeytin

1.2.2. FARSÇA ALINTI BİTKİ ADLARI

- afyon (Far.)** Haşhaş, kef otu, adam ağusu (Opium)
- alıc (Far.)** Alıç (Crataegus)
- amrüd (Far.)** Armut (Pirus communis)
- bâbunc (Far.)** Papatya. Mayıs papatyası, babunec. (Matricaria chamomilla)
- bâdem (Far.)** Badem. Dikensiz, pembe veya beyaz çiçekli bir ağaçtır. (Amygladus comminus)

- bâdrencüye/ bâdrencbüye (Far.)** Oğul otu, melisa, kovan otu, limon otu (*Melissa officinalis*)
- belile (Far.)** Belile otu (*Bellerica Myrobalan*)
- benc (Far.)** Ban otu yaprağı
- benefşe (Far.)** Menekşe, menevşe, benevş (*Viola tricolor*)
- çıra (Far.)** Çıra
- çiriş (Far.)** Çiriş otu. Yaprakları sebze olarak kullanılır. Karlar eridikten hemen sonra ortaya çıkar. (*Asphodelus*)
- darçın (Far.)** Tarçın (*Cinnomomum*)
- ebhel (Far.)** Ardiç tohumu
- enâr (Far.)** Nar, nargilelerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte küçük bir ağaç ve bu ağacın içinde sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi.
- encir (Far.)** İncir
- erguvan (Far.)** Erguvan, Kışın yapraklarını döken, pembe çiçekli bir ağaç veya ağaççıktır. (*Cercis siliquastrum*)
- erişte (Far.)** Rizumlu ve çok yıllık bir deniz bitkisidir. Yaprakları şerit şeklindedir. Türkiye'de ege ve Akdeniz sahillerinde bulunmaktadır. (*Posisionia oceanica*)
- felencmüşk/fericmüşk (Far.)** Çoğunlukla Hint'ten getirilen kırmızı renkli, hoş kokulu tohum, misk yaprağı tohumu.
- ferâsyun (Far.)** Ferasyun, it sebegi, it siyeği, yaban pırasası, yaban kendenesi, kukas otu. (*Marubium vulgare*)
- gül (Far.)** Gül. Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan, çok makbul çiçeği (*rosa canina*)
- havelân (Far.)** Cehri, topalak (*Rhamnus infectorius*)
- havıc (Far.)** Havuç, cezer (*Daucus carota*)
- havlicân (Far.)** Havlican, havlincan, galagan. Zencefilgillerdendir. Türkçe kulunç otu denir. (*Alphina galanga*)
- helile (Far.)** Helile otu. Sıcak iklimlerde yetişir. Sarı helile ve kara helile gibi türleri vardır. Tohumu müşhil olarak kullanılır. (*Terminalia*)
- hevelân (Far.)** Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil boya çıkarılan bir bitki. (*Rhamnus clorophorus globosus*)
- hıyâr (Far.)** Hıyar, salatalık (*Cucumis sativus*)
- ıspanak (Far.)** İsfenah, isfinah (*Spinacia oleracea*)
- ibrişim (Far.)** Yeşil ibri, kuduz otu, sahil otu, kozalık (*Alyssum maritimum*)
- incir (Far.)** İncir ağacı ve bu ağacın yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı yemişi. (*Ficus carica*)
- isbenâh/isfanâh/ isnefâh (Far.)** Ispanakgillerden, yapraklarından sebze olarak yararlanılan bir bitki. (*Spinacia oleracea*)
- kâbilî (Far.)** Helile otu türlerinden biri
- karpuz (Far.)** Karpuz (*Citrullus vulgaris*)
- kasnî (Far.)** Güneyik, yaban marulu, acı marul, hindiba (*Cichorium endivia*)
- kayısı (Far.)** Kayısı (*Prunus armeniaca*)
- kendene (Far.)** Pırasa (*Allium porrum*)

- kene (Far.)** Sütleğengillerden, tropik bölgelerde yetişen, bir yıllık otsu bitki. Kene otu, dedeme-
ne, genegerçek, hindiye, Hint baklası (*Ricinus communis*)
- keraviye (Far.)** Kurtumana, kerevyta, kereviya, yabani kimyon, Frenk kimyonu, Karaman kim-
yonu, kertek, çatalca, sebz. Maydonozgiller familyasından, otsu bir bitkidir. (*Carum carvi*)
- kişnic (Far.)** Maydonozgillerden, kişniş otu, kara kimyon, kuş üzümü meyvesi (*Coriandrum*
sativum)
- kitre (Far.)** bk. kesirā
- koruk (Far.)** Koruk, henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm
- lâdin (Far.)** Ladin. Ladengillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen, tüylü ve yapışkan yapraklı,
beyaz ve pembe çiçekli, reçinesi hekimlikte kullanılan bir bitki. (*Cistus creticus*)
- limon (Far.)** Liman (*Citrus limonum*)
- mâmişa (Far.)** Türkçede sarı gelincik, boynuzlu gelincik ve sarılık otu derler. (*Glaucium corni-*
culatum)
- mazu (Far.)** Servigengillerden, yaprakları almaşık ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz olan,
dipten dallanan bir süs bitkisi (*Thuya*)
- mercangüş (Far.)** Mercanköşk çiçeği. Çalimsı veya otsu, çok yıllık, bembeyaz veya beyaz çiçekli ve
kuvvetli kokulu bitkilerdir. (*Origanum majorana*)
- mercimek (Far.)** Mercimek (*Lens culinaris*)
- mevzek (Far.)** Yaban üzümü, bit otu. 30-100 cm yükselikte, iki yıllık, yumuşak tüylü, kirli mavi
çiçekli ve otsu bir bitkidir. (*Delphinium staphisagria*)
- mürver (Far.)** Mürver bitkisi. Hanımeligillerden, yaprakları karşılıklı, demet durumundaki
beyaz çiçeklerinden hekimlikte yararlanan, meyvesi zeytine benzer bir ağaççık.
- nar (Far.)** Nar ağacı ve meyvesi (*Punica granatum*)
- nârdîn (Far.)** Nerdin sümbülü. Sümbül-i Rumi de denir. (*Nardus stricta*)
- nergis (Far.)** Sularda yetişen bir bitki ve bunun çiçeği. Çiçekleri ayrı veya bir köksap üzerinde
şemsiye vaziyetinde bulunan ve beyaz, sarı türleri de olan bir süs çiçeği. (*Narcissus*)
- nihâle (Far.)** Yeni, taze fidan.
- nilüfer (Far.)** Nilüfergillerden, çiçekleri beyaz, sarı, mavi, pembe renkte, durgun sularda veya
havuzlarda yetişen bir su bitkisi (*Nymphaea*)
- nohud (Far.)** Nohut (*Cicer arietinum*)
- pazı/pazu (Far.)** Pazı, yaban pıncarı (*Beta vulgaris var. cicla*)
- râvend (Far.)** Karabuğdaygiller faöilyasından, büyük yapraklı, çok yıllık bir bitki ve bitkinin
kökü, ışgın. (*Rheum officinale*)
- râziyâne (Far.)** Rezene otu, tere, dere otu. (*Foeniculum vulgare*)
- sâdenc (Far.)** Sadec, Hint sümbülü (*Nardustachys jatamansi*)
- servi (Far.)** Servi, selvi ağacı. Kışın yapraklarını dökmeyen yüksek bir ağaç. Kozalakları kabız
olarak kullanılır. (*Cupressus*)
- sibiştân (Far.)** Sibistan ağacı, it memesi, Acem eriği, Mısır nabkı (*Cordia mixa*)
- sürincân (Far.)** Surincan ile bilinen darıdır, bazı yerlerde ucu eğri kestane derler, itboğan, acı
çiğdem (*Colchicum autumnale*)
- susam (Far.)** Susam (*Sesamum*)

süsen (Far.) Süsen çiçeği. Yüksek boylu, rizomlu ve genellikle bahçe ve mezarlıklarda yetişen ırıs türlerine verilen ad. Çok yıllık, otsu ve genellikle mor ve beyaz çiçekli bitkiler.

şādenec (Far.) Sadec, Hint sünbülü

şalgam (Far.) Şalgam (*Brassica rapa*)

şevkerānī (Far.) Baldıran otu (*Conium maculatum*)

şevnīz (Far.) Çörek otu

tebaşir (Far.) Bambu şekeri, Hint kamışı şekeri (*Bambusa arundinaceae*)

tere (Far.) Tere otu (*Lepidium sativum*)

turp (Far.) Turp (*Raphanus sativus*)

turunc (Far.) Sedefotugiller familyasından, turuncgillerden, 1-6 metre boyunda, kış aylarında yaprak dökmeyen bir ağaçtır. Çiçekleri beyaz renkli ve güzel kokuludur. Meyvesi küre şeklinde olup sarı-turuncu renktedir. (*Citrus aurantium*)

tut (Far.) Dut ağacı, dut meyvesi

türbid (Far.) Türbit otu (*Convolvulus turpethum*)

uşak (Far.) Çadır uşağı, uşak ağacı (*Dorema ammoniacum*)

yasemin (Far.) Yasemin

zernih (Far.) Arsenik, sıçan otu (*Anagallis arvensis*)

zürnibāt/ zürnibādi (Far.) Yabani zencefil (*Zingiber zerumbet*)

1.2.3. YUNANCA ALINTI BİTKİ ADLARI

afsentin (Yun.) Acı pelin, pelin, yavşan otu. Veronika olarak da bilinen ve Anadolu'da yirmi kadar türü olan bir bitki. (*Artemisia absinthum*)

aftimun (Yun.) Bağboğan, serede, cinsaçı, gelinsaçı, küsküt, fesleğen saçı (*Cuscuta epythimum*)

asarun (Yun.) Kedi otu (*Asarum europaeum*)

büber (Yun.) Biber (*Piper*)

biberiye (Yun.) Akdeniz çevresinde çok yetişen, yapraklarını dökmeyen, çiçekleri soluk, mavi renkli bir bitki (*Piperia*)

çantıyane/centıyane (Yun.) Halk arasında kızıl kantaron denen, ateş düşürücü, iştah açıcı, kuvvetlendirici ve uyarıcı hassalarından dolayı hekimlikte, eczacılıkta kullanılan, altın sarısı çiçekli, iri köklü, kokulu bitki (*Gentiana*)

feslegen (Yun.) Fesliğen, reyhan (*Ocimum basilicum*)

hamāderyüs (Yun.) bk. Kemāderyüs

kañaron/kantaryon/kañariyyun (Yun.) Kantaron, kızkantarongillerden, hekimlikte kullanılan, sarı çiçekli, acı köklü küçük bir bitki. (*Centeurea*)

kebere (Yun.) Sürekli yeşil kalan çalı görünümünde bir bitki. Kebere, keber, kedi tırnağı, kapari (*Capparis spinosa*)

kemāderyus (Yun.) Yer palamudu, yer meşesi, kısacık mahmut, dalak otu, kemedris (*Teucrium chamaedrys*)

kemāteryus (Yun.) bk. Kemaderyüs

kemāfitus (Yun.) Yer çamı, harp tutan, meşecik (*Ajuga chamaepitys*)

kestāne (Yun.) Kestane (*Castanea sativa*)

kiras (Yun.) Kiraz. Gülgiller familyasından düz kabuklu bir çeşit ağaç ya da ağaççıktır. (*Cerasus avium*)

köknar (Yun.) Köknar. Çamgillerden, yüksek bölgelerde yetişen, iğne yaprakları kısa, yassı olan, reçineli ve kozalaklı bir orman ağacı. (*Abies cilicica*)

lahana (Yun.) Turpgillerden, geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen ve birçok türü olan bitki, kelem. (*Brassica oleracea*)

ma'denevâz (Yun.) Maydanoz (*Petroselinum crispum*)

manşar (Yun.) Mantarlardan, içinde zehirlileri de bulunan, silindir bir gövde ve üst tarafında şapka biçiminde olan ilkel bitkilerin genel adı. (*Fungi*)

marul (Yun.) Birleşikgillerden, geniş ve uzun olan yeşil yaprakları taze olarak yenilen bir bitki. (*Lactuca sativa*)

mersin (Yun.) Mersin ağacı, sazak. Mersingillerden, yaprakları yaz kış yeşil kalan, beyaz çiçekli, güzel kokulu bir ağaç. (*Myrtus communis*)

muşmula (Yun.) Gülgiller familyasından, kış aylarında yaprak döken, eğri büğrü gövdeli, dallı budaklı küçük bir ağaçtır.

palamud (Yun.) Palamut, meşe, palamut meşesi (*Quercus ballota*)

papadya (Yun.) Papatya. 10-45 cm. yükseklikte, bir yıllık, otsu ve beyaz çiçekli bir bitkidir.

sekurdiyun (Yun.) Yaban sarımsağı, su sarımsağı (*Teucrium scordium*)

senderüs (Yun.) Sandalus, sandarus, sandarak, dağ ardıcı sakızı (*Callitris quadrivalvis*)

1.2.4. FRANSIZCA ALINTI BİTKİ ADLARI

tatula (Fr.) Boru çiçeği, patlıcangillerden, çiçekleri beyaz veya mor renkte, meyveleri dikenli, bir yıllık ve otsu bir bitki (*Datura stramonium*)

1.2.5. SÜRYANİCE ALINTI BİTKİ ADLARI

sisalyos (Sür.) Hiltit ağacı, horoz gözü (*Ferula assa-foetida*)

fâşira (Sür.) Ören gülü, ak asma, ak sarmaşık. Köküne semiz kabak denir.

1.2.6. BULGARCA ALINTI BİTKİ ADLARI

labata (Bulg.) Lâbada. Karabuğdaygillerden, dere kenarlarında, sulak çayırarda kendiliğinden yetişen, çok yıllık, otsu ve yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki (*Rumex petientia*)

pelin (Bulg.) Pelin otu. 100 cm kadar yükselebilen, çok yıllık, özel kokulu, acı lezzetli ve sarımtırak renkli çiçekli bir bitkidir.

1.2.7. ÇİNCE DEN ALINTI BİTKİ ADLARI

çay (Çin.) Asıl vatanı Çin ve Japonya olan, her dem yeşil olan ağaççık. Çay bitkisi.

1.2.8. SLAVCADAN ALINTI BİTKİ ADLARI

vişne (Sl.) Gülgillerden, yapraklarını döken, nisan-mayıs aylarında beyaz renkli çiçekler açan, ekşimtrak meyvelerinden reçel ve şerbet yapılan, dalları kırmızımtırak, kiraza benzer bir ağaç (*Cerasus vulgaris*)

1.2.9. İSPANYOLCADAN ALINTI BİTKİ ADLARI

kınakına (İsp.) Kök boyasıgillerden, asıl yurdu Güney Amerika olan, kabuğundan kinin çıkarılan bir ağaç (*Cinchona*)

1.2.10. YABANCI ÖZEL İSİMLERLE KURULAN BİTKİ ADLARI

Anzer (öz.is.) Anzer çayı, 10-25 cm. yükseklikte, kuvvetli kokulu ve pembe çiçekli bir bitkidir. (Labiataea)

2. TÜREMİŞ YAPILI BİTKİ ADLARI

gelincik (Tür.) Gelincik çiçeği (Papaver rhoeas)

günlük (Tür.) Günlük ağacı ve bundan elde edilen zamk. Ak günlük, kara günlük

kızılçık (Tür.) Kızılçık, yaprak açmadan çiçeklenen iri gövdeli bir ağaç (Cornus mas)

topalak (Tür.) bk. Su'd. Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil boya çıkarılan bir bitki.

üzerlik (Tür.) Sedefotugillerden, tütsüsü nazara iyi geldiğine inanılan kokulu bir çeşit bitki.

Kurak tepelerde olan ince uzun nohut tanesi kadar tohumları olan, çok yıllık, otsu bir bitki. (Peganum harmala)

3. BİRLEŞİK YAPILI BİTKİ ADLARI

3.1. İSİM TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

3.1.1. TÜRKÇE İSİM TAMLAMALARI BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

ağac kavunu (Tür.) Ağaç kavunu, turunç, Akdeniz ülkelerinde yetişen bir ağaç (Citrus medica)

ağı ağacı (Tür.) Zakkum ağacı (Nerium oleander)

ağça çiçeği (Tür.) Halime, sultan otu. Beyaz uzun kökleri olur, yaprağı başparmak gibi olur.

ana köki (Tür.) Dul avrat yaprağı kökü

ardıc yemişi (Tür.) Ardıc ağacı yemişi (Juniperus)

arnika otı (?+Tür.) Birleşikgillerden, sarı renkte, papatyayı andırır bir çiçek bitkisi (Arnica montana)

aşma yaprağı (Tür.) Asma ağacı yaprağı, bağ asması

ağa şoğanı (Tür.) Adasoğanı (Urginea maritima)

ayıld tohumu (Ar.+Far.) Mineçiçeğigiller familyasından bir ağaç türünün tohumu

balık otı (Tür.) Ballıbaba, çalpa, mâhizehre (Verbascum sinuatum)

ban otı (Tür.) Siyah ban otu, benc (Hyoscyamus niger)

baṭrâsâliyun köki (Far.+Tür.) Yabani kereviz

buy tohumu (Far.) Çemen otu tohumu, boy otu tohumu, hulbe. (Trigonella foenum-graecum)

buyan köki (Tür.) Meyan kökü, biyan kökü, ayı kulağı (Glycyrrhiza glabra)

çadır uşağı (Far.) Kuzu sarmaşığı, çadır çiçeği. (Convolvulus arvensis)

çam fıstığı (Ar.) Şam fıstığı, Antep fıstığı

çam sakızı (Ar.+Tür.) Çam ağacı reçinesi sakızı (Colophonium)

çāvışlar dibi otı Bir tür ot

çetük otı Kedi otu, çetük otu, avşar otu (Asarum europaeum)

çivanperçemi otı (Far.+Tür.) 100 cm kadar yükselebile, çok yıllık, otsu, tüylü, beyaz veya sarı çiçekli ve kuvvetli kokulu bitkilerdir. (Achillea millefolium)

çörek otı (Tür.) Çörek otu, karaca otu, karamuk, şehviz. Dügün çiçeğigillerden. (Nigella sativa)

dâne çadırı (Far.) Çadır uşağı bitkisi ve bundan elde edilen zamk.

deñiz köki (Tür.) Deniz otu kökü, deniz teresi

deve dikenini (Tür.) Deve dikenini, peygamber dikenini, eşek dikenini, meryemana dikenini, kara yandık, boğa dikenini (Alhagi maurorum)

- dişoti (Tür.)** Diş otugillerden, kurak yerlerde yetişen, çok yıllık ve otsu bir bitki, mısır anasonu. Sapları kürdan olarak kullanılır.
- ebegümeci (Tür.)** Ebegümecigillerden, mor renkli, çiçekleri ilaç, yaprakları sebze olarak kullanılan, kendiliğinde yetişen çok yıllık bir bitki. (Malva sylvestris)
- ebucehil karpuzu (öz.is.+Far.)** Ebucehil karpuzu, kabakgillerden, meyvesi çok acı, ishal yapıcı bir bitki, acı hıyar, acı elma, acı karpuz, it hıyarı. (Citrullus colocynthis)
- eğir otu (Tür.)** Egir, azak egiri, kasık otu, yel otu, hazambel (kökü). Karın ağrısını gidermek için kullanılan bir köktür. Terletici ve yatıştırıcı olarak kullanılır, su bitkisi. (Acorus calamus)
- egrelti otu (Tür.)** Evratı, eylentü, güllük, ifteri, kuzgun otu. Çiçeksiz ve otsu bir bitkidir. Doğu karadeniz bölgesinde hayvan yemi olarak kullanılır. (Pteridium aquilinum)
- er gümeci** bk. Ebe gümeci
- göksüsen köki (Tür.)** İrsa, mazi zambak kökü, Sûsen-i âsumângunînin kökü. (İris lurida)
- gülnâr güli (Far.)** Cülнар, nar çiçeği, yabani nar çiçeği (Flos granati)
- hindistan cevizi (öz.is.+Ar.)** Cevz-i Hindî, narçıl (Cocus nucifera)
- ılğun yemişi (Tür.)** İlğingillerden. İlğın ağacı yemişi. Akdeniz bölgesinde yetişen bir ağaç cinsi. (Tamarix)
- ısrırgan dikenli (Tür.)** Isırgangillerden, her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırıldığında karınca asidi denilen kaşındırıcı bir madde çıkaran ot. (Urtica)
- ısrırgan otu (Tür.)** Encere, cincar, cincar (Urtica pilulifera)
- iki kardeş kanı** bk. Dem-ül-ahaveyn
- it boğan otu (Tür.)** Surincan, acı çiğdem, ucu eğri kestane (Colchicum autumnale)
- it kiri (Tür.)** ?
- it üzümü (Tür.)** Patlıcangillerden, bir yıllık otsu bir bitki. Köpek üzümü, tilki üzümü, böğürtlen (Solanum nigrum)
- kar çiçeği (Tür.)** Süsengillerden, dokuzdipli, gelgeç, yaprakları sarı ve pembe, soğanlı bitki.
- kardeşöre otu** Habbet-üs-sevda. Çörek otu, karaca otu, karamuk, şehviz. (Nigella sativa)
- karğa düleği (ses.tak.+Tür.)** Zeravend-i tavîl. Erkek zeravend, boru elması, kümren düleği (Aristolochia longa)
- kaşık otu (Tür.)** Egir, eğir, Azak egiri, hazambel kökü (Acorus calamus)
- katır kuyruğu (Tür.)** Baklagillerden, katır kuyruğu, fülus. Sarı çiçeği ve ince uzun budakları olur. (Anagyris foetida)
- kaya koruğu (Tür.+Far.)** Kaya koruğu, ekşi, kara üzüm gibi meyveleri olan kayalık yerlerde biten bir yaban bitkisi. (Sedum)
- keçi boynuzu (Tür.)** Baklagillerden, kerestesi marangozlukta, kabukları tabaklıkta kullanılan bir ağaç. Keçi boynuzu, harnup (Ceratonia siliqua)
- kedi otu** Kedi otu, çetük otu, asarun, çoban düdüğü (Asarum europaeum)
- keklik otu (Tür.)** Keklik otu, güveygü otu, sater
- kelem yaprağı (Far.)** Lahana (Brassica oleracea)
- koynun otu (Tür.)** Sulak yaylalarda, çayır alanlarda, dere boylarında sık rastlanan, çayı sindirim kolaylaştırıcı etkiye sahip olan, ayrıca hekimlikte de yararlanan bir bitki. Çok yıllık, sarı çiçekli ve otsu bir bitkidir. Fıtık otu, kasık otu, kuzu pıtrağı

- küdrat helvası (Ar.)** Kudret helvası. Beyaz çiçekli, 20 metre yükselebilen, 5-9 yaprakçıklı, Kuzeybatı ve Batı Anadolu'da yaygın olan bir ağaç (*Fraxinus ornus*)
- kunduztaşağı (Tür.)** Kunduztaşağı otu ve kökü, çavşir, oğlanaşı (*Ferula alaeochytris*)
- kurtkulağı (Tür.)** Kurtkulağı. Eşek navruzunu, tavşankulağı. Dalsız gövdeli ve tek çiçekli bitkiler.
- kuşkonmaz dikenli (Tür.)** Helyün. Zambakgillerden, uç dalları yapraksız görünüşte, toprak altı kök saplarından çıkan taze sürgünleri yenen bir bitki (*Asparagus officinalis*)
- kuzgun ayağı (Tür.)** Kuzgunayağı. Çiçeklerindeki tohum sapları kürdan olarak kullanılan bir ot. Kuşayağı, kılır otu, hilal otu, diş otu. (*Ammi visnaga*)
- kuzu kulağı (Tür.)** Kuzukulağı, ekşikulak, ekşimik, oğlakkulağı, şeytankulağı. Karabuğdaygillerden, 15-40 cm yükseklikte, çok yıllık ve ekşi yapraklı bir bitkidir. Yaprakları çiğ olarak yenir veya pişirilerek sebze olarak kullanılır. (*Rumex acetosella*)
- lâbağa kökü (Bulg.+Tür.)** bk. lâbağa. Lâbada otu kökü
- mekke ayrığı (öz.is.+Tür.)** Mekke ayrığı, ayrık otunun bir türü (*Cynodon dactylon*)
- menegüş şakızı** Menengiç sakızı, buttum sakızı, terementi (*Pistacia terebinthus*)
- mersin yaprağı (Yun.+Tür.)** Mersin yaprağı (*Folium myrti*)
- mersin yemişi (Yun.+Tür.)** bk. Mersin
- meyan kökü (Far.+Tür.)** Baklagillerden, fasulyegillerden kalın rizomlu bir ağaççıktır. Yaprakları tüsü, yaprakçıkları pek çoktur. Çok yıllık, otsu bir bitkidir.
- mışır baklası (Ar.)** Domuz baklası, acı bakla, yahudi baklası, termiye (*Lupinus termis*)
- nar çiçeği (Far.)** Nar çiçeği
- nevruz otu (Far.+Tür.)** Nevruz otu, çiçekleri aslanagzına benzeyen, türlü renkte, taşıdığı glikozit sebebiyle iç söktürücü olarak kullanılan bir kır bitkisi. (*Linaria vulgaris*)
- oğul otu (Tür.)** Oğul otu, melisa, kovan otu (*Melissa officinalis*)
- parmak üzümü (Tür.)** Uzun oval biçimli, daha çok kumsal toprakta yetişen üzüm çeşidi
- peygamber ağacı (Far.+Tür.)** Yabani kimyongillerden, Antil Adaları'nda ve Vanezuela'da yetişen, 10-15 metre yükseklikte, kışın yapraklarını dökmeyen, reçinesinden gayakol çıkarılan bir ağaç (*Guaiacum of cicinale*)
- peygamber çiçeği (Far.+Tür.)** Birleşikgillerden, 15-6b cm yükseklikte, bir yıllık, baharda buğday tarlalarında mor renkli çiçekler açan otsu bir bitki. Kantaron, belemir, acımık (*Centaurea cyanus*)
- semiz otu (Tür.)** Semiz otu (*Portulaca oleracea*)
- servi kozalağı (Far.+Tür.)** Selvi ağacı kozalağı
- şığır dili (Tür.)** Sığırdiligillerden, 30-60 cm. yüksekliğinde, tüylü, çok yıllık ve otsu bir bitki (*Anchusa officinalis*)
- şığır kuyruğu (Tür.)** Sığırkuyruğu bitkisi, iki çenekliler sınıfının sıracagiller familyasından çok çabuk dökülen bir bitki. (*Verbascum*)
- şığır odı (Tür.)** Sığır otu (*Xanthoxylon piperitum*)
- siñirli yaprağı (Tür.)** Sinirotu yaprağı. Tıpta ve eczacılıkta kullanılan bir bitki (*Plantago*)
- su teresi (Tür.+Far.)** Su teresi, cırcır, su kerdemesi (*Nastrutium officinale*)
- südlüce otu (Tür.)** Sütleğen otu (*Euphorbia peplis*)

sünnetlüce otı Çayırlarda, bayırlarda, ekin aralarında biten bir ottur. Yaprağı künik çiçeği yaprağına benzer. Sariya yakın yaprağı ve incecik çöp gibi budakları olur.

şâm fıstığı (Ar.) Antep fıstığıgiller familyasından, 5-10 metre yüksekliğinde bir ağaç ve meyvesi (Pistacia vera)

tağ nanesi (Tür.+Ar.) Dağ nanesi, güveği otu, kekik otu, zater (Origanumvulgare)

tağ yarpuzu (Tür.) Yarpuz, avşan otu, nane (Mentha pulegium)

šana burnı (Tür.) Danaburnu, aslanağzı çiçeği

temur dikenı (Tür.) Demür dikenı, hasek, butrak, pıtrak, demir dikenı meyvesi (Tribulus terrestris)

topuzlu otı (Tür.) bk. Sünnetlüce otu

tul 'avrat yaprağı (Ar.+Tür.) 30-60 cm yükseklikte, iki yıllık, otsu ve kırmızı çiçekli bir bitki. Doğu Anadolu bölgesinde sebze olarak kullanılır. (ArctiumTomentosum)

turağ otı (Tür.) Dere otu, rezene (Anethum)

yaban feslegeni (Tür.+Yun.) Yer fesleğeni

yaban güli (Tür.+Far.) Gülgillerden, çiçekleri soluk pembe, beyaz, yemişi parlak kırmızı renkte bir bitki (Rosa canina)

yaban keşüri (Tür.+Far.) Havuç

yaban marulı (Tür.+Yun.) bk. Kasnî

yaban sarımsağı (Tür.) Uskurdiyun, yaban sarımsağı, su sarımsağı (Teucrium scordium)

yaban turpu (Tür.+Far.) Yaban turpu, acırğa (Raphanus raphanistrum)

yer mürveri bk. mürver

yı lanyasdığı (Tür.) Yı lanyastığıgillerden, sulak ve nemli yerlerde yetişen, kök sapında süt görünüşünde, yakıcı ve acı bir öz bulunan, zehirli bir bitki

yılğun yemişi (Tür.) bk. Ilgun ağacı yemişi

3.1.2. ARAPÇA TAMLAMA BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

'abdü's-selâm (Ar.) Arapça yebrûh-üs-sanem denir. Halk içinde meşhur olan lufâh türündendir, lufâh bezi dedikleri kökün adıdır. Kankurutan, kankusturan, adam otu, insan da denir.

aşlü's-süs (Ar.) Yabani meyan kökü (Radix astragali)

'azabü's-şaleb (Ar.) İt üzümü (Solanum nigrum)

bezü'l-ķar' (Ar.) Kabak tohumu, kabak çekirdeği (Semen cucurbitae)

demü'l-aķaveyn (Ar.) İki kardeşkanı ağacı (Calamus draco)

ķabbü'n-nil Çivit otu tohumu, bezü'n-n-ı (İndigofera tinctoria)

ķayrü'l-ķamâm (Ar.) ?

iklilü'l-melik (Ar.) Koçboynuzu, sarıyonca, şahbuze, maflun (Melilotus officinalis)

iklimyâ'l-fizza (Ar.) Gümüş posası

iklilü'l-cebel Bk. Biberiye

levzü'l-ķulv (Ar.) Tatlı badem, soyulmuş badem çekirdeği (Semen amygdali)

liķyetü't-teys (Ar.) Keçisakalı, tekesakalı otu (Tragopogon porrifolius)

lisânü'l-aşafür (Ar.) Kuşdili, biberiye, hasalban (Rosmarinus officinalis)

lisânü'l-ķamel (Ar.) Sinir otu, bağa yaprağı (Plantago majormedia)

menru'l-'acem (Ar.) Bir çeşit üzüm

şevketü'l-mübâreke (Ar.) Mübarek diken, şevket otu

'udü's-şalīb (Ar.) Dügünçiçeğigiller familyasından, ayı gülü, yer şakayıkı, favanya (Paeonia officinalis)

'üdü'l-ķahr (Ar.) bk. Akırkarha

varaķü'l-gār (Ar.) Defne yaprağı (Folium lauri)

yebrüħü's-šanem (Ar.) Adam otu, insana benzeyen bir tür ottur. (Mandragora autumnalis)

3.1.3. FARŞÇA TAMLAMA BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

'aķır-ı ķarķa (Ar.) Pireotu, nezle otu, yapışkan otu (Anacyclus pyrethrum)

'anber-i eşhereb (Yun.) Gri renkte bir tür anber

'anber-i bāris (Ar.) Sarı çalı, çobantuzluğu, kadıntuzluğu denen ağaççık (Berberis vulgaris)

'asel-i bend (Ar.) Asılbend, karagünlük ağacından elde edilen belsem. (Gummi benzoe)

aşl-ı ģarlık-i ebyaz (Ar.) Beyaz harik kökü

bādiyān-ı ģitāyī Çin anasonu, badyan, yıldız anasonu (İllicum verum)

bezr-i ķaķuna (Ar.) Pire otu, karnıyarık otu tohumu (Plantago psyllium)

bezr-i sefercel (Ar.) Ayva tohumu (Cidonia vulgaris)

buķur-ı meryem (Ar.+Far.) Devetabanı bitkisi, domuz ağırşığı (Cyclamen coum)

cevelan-ı hindī (Ar.) Bir tür tıbbi bitki

cevez-i bevvā (Ar.) Küçük hindistan cevizi, besbāse. (Myristica fragrans)

cevez-i hindī Hindistan cevizi, narçıl. (Cocus nucifera)

cevez-i rümī Ceviz, anadolu cevizi. (Juglans regia)

cünd-i bidester (Far.) Kunduz hayası otu

dar-ı fülful (Far.) Eskiden hekimlikte de kullanılan, Doğu Hint dağlarında yabani olarak yetişen, yakıcı ve keskin lezzetli, karabibere benzer bir bitki. Tarçın tohumu da denir. (Fructus piperis longi)

ķöpçini (Far.) Çüb-ı çinī, Çin saparnası (Smilax china)

fülful-i ebyaz (Ar.) Ak fülful, beyaz biber (Fructus piperis albi)

gül-i ģatmī bk. Hatmi

helilec-i asfer (Far.+Ar.) Helile-i asfar, sarı helile (Terminalia citrina)

helile-i kābili (Far.) Helile, kara helile (Terminalia chebula)

hey-u fāriķün (Ar.+Far.) Kılıç otu, mayasıl otu, koyun kıran, sarı kantaron, binbirdelik otu (Hypericum perforatum)

ħüsn-ü yusuf Bir köktür. Yağıyla yapılan merhem temregü tedavisinde kullanılır.

kābil-i rum (Ar.+Yun.) Erik türü

kendir-i ebyaz (Tür.+Ar.) Beyaz kendir, kendir otu türlerinden biri

ķunter-i yerevā

lisān-ı sevr (Ar.) Sığır dili bitkisi (Anchusa officinalis)

muķl-ı arzaķ (Ar.) bk. Mukl

müşk-i ķarāmeşi (Far.+Tür.) Girit otu, mangır otu (Origanum dictamnus)

naģve-i hindī Mısır anasonu, nanhah (Fructus ajowan)

persiyāvşan (Far.) bk. Baldırıkara

rāvend-i çini (Far.) Çin ravendi (Rheum palmatum)

- rāvend-i tavil (Far.)** Erkek ravend (*Aristolochia longa*)
- şabr-ı uşkuşurî (Ar.)** Sabırın bir türü, ayva usaresi (*Aloe socotrina*)
- sinameki (Ar.)** Sinā-i Mekki. Baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, yaprağı müşhil olarak kullanılan bir bitki (*Cassia officinalis*)
- su 'd-ı hindî (Ar.)** bk. Su 'd
- sünbül-i hindî (Far.)** Hint sümbülü (*Nardustachys jatamansi*)
- timurhindi (Far.)** Temr-i Hindî. Baklagillerden, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç ve bu ağacın meyvesi (*Tamarindus indica*)
- 'ūd-ı hindî (Ar.)** bk. 'Ūd
- zamğ-ı 'arabî (Ar.)** Arap zamkı, acaciasenegal bitkisinin zamkı (*Gummi arabicum*)
- zamğ-ı zeytun (Ar.)** Zeytin ağacından elde edilen zamk
- zerāvend-i müdahrec (Far.)** Dişi zeravend, erkurtaran (*Aristolochia rotunda*)
- zerdeçüp (Far.)** zerde-çüp. Zencefilgillerden, kök saplarından safranı andıran boyalı bir madde çıkarılan, yaprakları sivri uçlu, çiçekleri sarı renkte, çok yıllık bir bitki (*Curcuma longa*)
- zerrin-i kadaḥ (Far.)** Nergis çiçeği, zerrinkadeh (*Narcissus poeticus*)

3.2. SIFAT TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

3.2.1. TÜRKÇE SIFAT TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

- acı bādem (Tür.+Far.)** Gülgillerden bir meyve ağacı ve bu ağacın acımtrak sert kokulu meyvesi (*Cprunus comminis*)
- acı marul (Tür.+Yun.)** Acı marul, hindiba, güneyik (*Cichorium endiva*)
- aḳ anber (Tür.+Ar.)** Ak anber
- aḳ anzerut (Tür.+Ar.)** Ak geven (*Astragalus gummifer*)
- aḳ çivid** Çivit otu tohumu, bezrü'n-nîl (*İndigofera tinctoria*)
- aḳ gevenlik (Tür.+?)** Baklagillerden, çok yıllık, dikenli ve yastık biçiminde dağ bitkileri
- aḳ türbid** Türbit otu, bir ot köküdür, iyisi ak olandır. (*Convolvulus turpethum*)
- beyaz çay (Ar.+Çin.)** Bir tür çay
- beyaz ḥarbaḳ (Ar.)** Zambakgillerden, 100 cm kadar bir yüksekliğe erişebilen, yaprakları uzun, kazık köklü, yeşilimsi beyaz çiçekli, çok yıllık ve otsu bir bitki (*Veratrum album*)
- beyaz ḥaḣḣaḣ (Ar.)** Ak haḣḣaḣ, beyaz haḣḣaḣ, afyon bitkisi, keyf otu
- beyaz kitre (Ar.+Far.)** Beyaz kesire, Geven dikeninden elde edilen zamk (*Gummi tragacanthae*)
- beyāz şandal (Ar.)** Sandal ağacı türü. Ak sandal, cinden ağacı (*Santalum album*)
- beyaz soğan (Ar.+Tür.)** Ak soğan, ada soğanı. Büyük soğanlı, beyaz çiçekli ve otsu bir bitkidir.
- ekşi nar (Tür.+Far.)** Lüffan
- ḳara bındıḳ** Tarsus adıyla da geçer. Yuvarlak mantara benzer bir ottur. (*Aegle marmelos*)
- ḳara helile (Tür.+Far.)** Helile-i kâbilî. Helile, kara helile otu (*Terminalia chebula*)
- ḳarabaş (Tür.)** Ustuhudus, yalancı lavanta çiçeği, yarakan çiçeği (*Lavandula stoechas*)
- ḳara kevenlik (Tür.+?)** Keven otu türü
- ḳara ḳoz (Tür.+Far.)** ?
- ḳırmızı ḳaḣariyun (Ar.+Yun.)** 50-80 cm kadar yükselebilen, iki yıllık, kırmızı çiçekli ve otsu bir bitkidir. İştah açıcı olarak kullanılır. Kızılkantaron da denir.
- ḳızıl behmen (Tür.+Ar.)** Behmen-i ahmer, kuduz otu (*Stalice limonium*)

kıızıl boya (Tür.) Kök boya, fuvve. Kök boyasıgillerden, 1-2 metre uzunluğunda, çalı görünümünde, soluk sarı çiçekli, gövdesi set dikenli, rizomlu, çok yıllık bir bitki. (Flubia tinctorum)

kıızıl gül (Tür.+Far.) Kırmızı gül, verd-i ahmer

kıızıl şandal (Tür.+Ar.) Kızıl sandal (Pterocarpus santalinus)

kıızıl üzüm (Tür.) Kızıl üzüm (Vitis vinifera)

kıızıl zernih (Tür.+Far.) Kızıl sıçan otu

koçakarı (Tür.) Alıç

kurı üzüm (Tür.) Kuru üzüm (Fructus vitis)

şarı helile (Tür.+Far.) Sarı helile, helile otunun bir türü. (Terminalia citrina)

semiz kabağ (Tür.) Şeytan şalgamı

siyah harbak (Far.+Ar.) Siyah harbak, çöpleme otu, karaca otu, siyah boynuz otu (Helleborus niger)

şahtere (Far.) Şahtere, şahteregiller familyasından, çok parçalı yapraklı, küçük, düzensiz, beyazımtırak veya pembe renkli çiçekleri olan otsu bir bitkidir. (Fumaria officinalis)

tatlı bādem (Tür.+Far) Tatlı badem (Semen amygdali)

yaş incir (Tür.+Far.) Kurutulmamış incir meyvesi

yaş üzüm (Tür.) Kurutulmamış üzüm meyvesi

3.2.2. FARŞÇA SIFAT TAMLAMASI BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

çeşmezen (Far.) çāşma-zan. Çeşmizec, habb-ı esved, tecellüb mine'l-hindî

hıyarşenbe (Far.) Hıyar-çenber. Hıyarşenber, hıyarşember, hint hıyarı, acur (Fructus cassiae fistulae)

şābboy (Far.) Şeb-buy. Turpgiller familyasından, güzel kokulu, kırmızı, açık sarı veya mor çiçekleri olan çok yıllık bir bitkidir. 50 cm kadar yükselebilen, çok yıllık, otsu ve turuncu çiçekli bir bitkidir.

şeftālū (Far.) şeft-ālū. Şeftali (Persica vulgaris)

zerdālī (Far.) zerd-ālū. Zerdali (Armenica vulgaris)

3.3. İSNAT GRUBU BİÇİMİNDE KURULAN BİTKİ ADLARI

baldırıñkara (Tür.) Persiyâvuşân, 10-25 cm. boyunda, çok yıllık ve otsu bir bitkidir. Nemli yerlerde yetişir. (Aspelinum adianthum)

3.4. SIFAT-FİİL GRUBU BİÇİMİNDEKURULAN BİTKİ ADLARI

demürbozan (Tür.) Tırfıl, yabani yonca

4. KÖKENİNİ TESPİT EDEMEDİĞİMİZ BİTKİ ADLARI

anceliqa (?) Bir erik türü.

busenün (?) Bir tür ot. Dişlere parlaklık ve kuvvet verir. (KSE)

ca'de (?) Koyun yavşanı, meryemsaçı, anterbüy, acı yavşan (Teucrium polium)

efrāciyā (?) Göz otu, çilek

ğavtağına (?) Çin vilayetinden gelir. Sarı zamktır. Sarı sabıra benzer. Kokusu ve tadı yoktur. (KSE)

ıştarek (?) Zeytin zamkı, kara günlük (KSE)

ıspid (?) Ispit. Ballıbaba türünden, Kuzey Anadolu bölgesinde yetişen, 30-40 cm yükseklikte, rizomlu, tüylü, mavi kırmızı çiçekli, çok yıllık, otsu ve kökü yenilebilir bir bitki (Trachystenon orientale)

maluhyâ/melûhiye (?) Ebegümececinin kızılı (Malva sylvestris)

şaparna/şıparna (?) Zambakgiller familyasından, tırmanıcı ve dikenli gövdeli, yeşilimsi çiçekli, çok yıllık bir bitkidir (Smilax)

şaşferâs/şaşğaras/şaşkırâs (?) Ağaç türü (KSE)

koralinâ (?) Bir tür ottur. Vişneye benzer. (KSE)

ķutenic (?) Bir tür papatyadır (KSE)

güneyik (?) Kasni, yaban marulu, acı marul, hindiba (Cichorium endivia)

haşalbân (?) Lisan-ül-asafir, kuşdili, biberiye (Rosmarinus officinalis)

gevan (?) Geven, baklagillerden, çok yıllık, dikenli bir çalı. Keven. Bazı türlerinden kitre denilen bir zamk çıkarılır. (Astragalus)

kirmid (?) Mantar

nānhuvāh (?) bk. Nahve-i hindi

tetre (?) bk. Sumak

SONUÇ

Çalışmamıza konu olan eser 19. yy'a ait Kenzü's-Sıhhat-ül-Ebdâniyye'dir. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış eser, bitki adları bakımından oldukça zengindir. Eser hem dönemine ait dil özellikleri hem de zengin bitki çeşitliliği bakımından önemli bir kaynak olmuştur. Çalışmamızda toplam 491 farklı bitki adı tespit ettik. Bunlardan 47 adedi sadece KSE'de görebildiğimiz bitki adlarıdır. Bu yüzden bu bitki adlarının açıklamasını yapamadık. Sadece 5 adedini KSE'de tarif edildiği kadarıyla açıklayabildik. Bu bitki adları şunlardır:

"afakya, ançula, berdane, berseye, betuniķa, çalapa, çindibi, dibas, fağlağan dikeni, fanidşeker, faşrayabat kabuğı, ġaraçyula otı, ġavtağma, helicat, helilcan, hıyazi, iştarek, işkabeyuza, itkiri, kalkand, karamana, kırva ot, kipak, koralina, ķutenic, kuvava otı, küyki otı, mardin erigi, me'izzec, meryebas, mevr-i çay, misk elması, murşafi, mübernic, rakķ-ı serpillüs, rencan, samerce köki, şaşferas/şaşğaras/şaşkıras, sedürs, selüken, sermeza'af, şıdk otı, țaruk, tebunga, tegamega, vayet üzümü, zengil"

Tespit ettiğimiz bitki adlarının 25'i Türkçe, 87'si Arapça, 77'si Farsça, 26'sı Yunanca, 2'si Fransızca, 2'si Süryanice, 2'si Bulgarca, 1'i Çince, 1'i İspanyolca, 1'i Slavca ve 1'i yabancı özel isim olmak üzere 225 adedi basit yapılıdır. Basit yapılı bitki adlarının toplam bitki adları içerisindeki oranı %45,7'dir. Yapılarına göre bitki adlarında en az türemiş yapılı bitki adı tespit edilmiştir. Türemiş yapılı bitki adları 5 adet ile toplam bitki adları içerisinde %1,01'dir. Birleşik yapılı bitki adı toplam 200 adet tespit edilmiştir. Bu 200 birleşik yapılı bitki adından 97'si Türkçe isim tamlaması şeklinde, 19'u Arapça isim tamlaması biçiminde, 43'ü de Farsça isim tamlaması biçiminde, 35'i Türkçe sıfat tamlaması, 5'i Farsça sıfat tamlaması biçiminde kurulmuş, 1'i sıfat fiil grubu, 1'i de isnat grubu biçiminde kurulmuştur. Birleşik yapılı bitki adlarının toplam bitki adları içerisindeki oranı %40,6'dır. Kökenini tespit edemediğimiz 18 adet bitki adı bulunmaktadır. KSE'de geçip de başka eserlerde göremediğimiz 47 bitki adı tespit edilmiştir. Bu bitki

adları, bilinen herhangi bir bitkinin Anadolu ağızlarında geçen diğer adı, ses değişikliğine uğramış şekli ya da başlı başına yeni bir bitki türü de olabilir.

KISALTMALAR

Ar.: Arapça

Bulg.: Bulgarca

Çin.: Çince

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

İsp.: İspanyolca

KSE: KENZÜ'S-SİHHATÜ'L-EBDÂNİYYE

Sl.: Slavca

Sür.: Süryanice

Tür.: Türkçe

Yun.: Yunanca

KAYNAKLAR

AKSAN, Doğan, (2003), *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

ALKAYIŞ, Fatih, (2007), *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

BAYTOP, Turhan, (1997), *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.

BİLGİN, Arif, (2006), *Osmanlı Döneminde İlaç Yapımında Kullanılan Tıbbi Bitkiler*, Osmanlılarda Sağlık 1, Ed. Coşkun Yılmaz-Necdet Yılmaz, ss.231-247, İstanbul.

DİNAR, Talat, (2013), *Müderriş Hasan Efendi'nin "Gayetü'l-Münteha Fi-Tedbiri'l-Merza"sı* (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

EFE, Kürşat, (2012), *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Bitki ve Hayvan İsimleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÜMÜŞATAM, Gürkan, (2009), *Haza Kitab u Hükema-yı Tertib-i Mu'alece Adlı Eser Üzerine Bir Dil İncelemesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÜRLEK, Mehmet, (2011), *'Alâ'im-i Cerrâh'inde Geçen Bitki Adları*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4/7, ss.123-145.

KÜÇÜKER, Paki, (2010), *Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ'da Türkçe Bitki Adları*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/11, ss.401-415.

TDK, (2009), *Tarama Sözlüğü 1-8*, 3. Baskı, Ankara.

TDK, (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara.

TDK, (1993), *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Ankara.

- TOKAT, Feyza, (2012), Hezârfen Hüseyin Efendi'nin "Tuhfetü'l-Erîbi'n-Nâfia Li'r-Ruhânî ve't-Tabib"i, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- YAVUZ, Serdar, (2013), Cerrâh-nâme (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım), Kesit Yayınları, İstanbul.